

DEFEKTOLOGIJA

ČASOPIS ZA PROBLEME DEFEKTOLOGIJE

GODINA XIII

ZAGREB 1977.

BROJ 2

Hans Szewczyk

REZULTATI FORENZIČKO-PSIHIJATARSKIH I PSIHOLGIJSKIH RADOVA U ISTRAŽIVANJU I SUZBIJANJU KRIMINALITETA MLADIH

Istraživanje kriminaliteta i forenzičke znanosti

Lekschas i Hennig naglašavaju da istraživanja uzroka kriminaliteta ne može svladati samo kriminologija, već ih moraju objašnjavati različite znanosti — kao ekonomija, sociologija, psihologija, pedagogija, medicina — u stručno usmjerenom interdisciplinarnom suradnji. Ovi autori su, kao krivični pravnici, svoje priloge zasnovali na interdisciplinarnom istraživanju kriminaliteta u mladima, posebno je motreći kao društveno-povijesnu pojavnost.

»Disciplinarno orijentirano i interdisciplinarno«, međutim, znači da metodološki pristup, način ispitivanja i osnovne teorijske postavke međusobno mogu divergirati ukoliko postoji spoznaja o nužnosti provjeravanja rezultata po zaključenju istraživanja i o njihovu sabiranju. Određeni prirodnoznanstveni problem —

primjerice — obrađuju biolozi, kemičari i fizičari različitim metodama i s različitih motrišta, a rezultati se zaključno sabiru.

Određeni društveni problem, kao što je kriminalitet, na isti će način pripadati filozofijskom, kriminološkom kao i prirodnoznanstvenom motrištu. Niti jedno motrište, samo po sebi, ne dovodi do konačnog zajedničkog rezultata. Obratno, valja biti na čistu da ono samo uopće nije dostatno pri društveno sveobuhvatnom promatranju i zaključivanju o pojedinačnim problemima. Na taj način i u našoj tematici međusobno upotpunjuju krivično-pravna, kriminološka, psihijatrijska i psihološka motrišta.

Prirodnoznanstvenik koji poput sociologa polazi od iste nužnosti interdisciplinarnog rada, iako drukčije akcentuira težište, sebi postavlja ova pitanja:

HANS SZEWCZYK, Prof. Dr. sc. med., redovni je profesor psihijatrije (forenzičke psihijatrije), medicinskog fakulteta, Charite Humboldt sveučilišta u Berlinu, DDR. Doktorirao je psihologiju i medicinu, šef je odjela za forenzičku psihijatriju i psihologiju na spomenutom sveučilištu.

Svaka znanost ima svoju presumpciju i vlastitu metodologiju. Ukoliko je problem istraživanja kriminalitet, napose mladih, adekvatan presumpciji i metodskom načinu jednog stručnog područja, pitamo se moraju li se obrađivati specijalna područja različite znanstvene grane, primjerice:

— pitanja razvoja mladih — od psihologije,

— društveni problemi — od sociologije,

— ispitivanje uzroka — od kriminologije,

— abnormni razvoji i ponašanja — od psihijatrije i forenzičke psihijatrije,

— razvojni tok — od pedagogije, ili

— mora li nastupiti stapanje stručnih područja, njihovih premisa i metodologija, pa će u kolektivnom radu postojati predstavnik svake struke, a tema rada su pitanja suzbijanja kriminaliteta mladih,

ili

— mora li kao logična konsekvenca nastati nova znanstvena grana, koju bi se uvjetno nazvalo »specijalna kriminologija«, a koja bi teoretski i društveno-znanstveno uzev proisticala iz opće kriminologije, a specijalna pitanja svojih presumpcija i metodologija crpila iz psihologije, sociologije i psihijatrije?

Odatle proističe dalje pitanje:

Da li je istraživanje kriminaliteta zaista samo jedna znanost, i to samo o uzrocima delikata ili čak dio onih znanosti o razvoju i abnormnom razvoju predestiniranih učinitelja krivičnih djela u našem društvu, a koje istražuju odnos između djela i aktualne (određene) ličnosti?

Iz toga proizlazi ovaj problem: je li istraživanje kriminaliteta u smislu ove »specijalne kriminologije« posebna (naročita) znanost samostalna

uz druge znanstvene discipline koje se također zanimaju abnormnim razvojem i vladanjima, ili je kriminalitet samo utoliko određena pojavnost ukoliko se radi o prekršajima koji se odnose na društvo, pri čemu društveno-politički i individualno društveni čimbenici igraju posebnu ulogu?

Razvoj psihologije i psihijatrije jest u navedenom smislu to više sudgovoran, što se više svojim presumpcijama približava društvenim uvjetovanostima. Pojmovi »individualno« i »socijalno abnormno«, s jedne i »psihopatološki promjene«, s druge strane više ne predstavljaju suprotnost već dovode do premještanja težišta u određenom pojavnom nizu. Čak većina onih abnormnih razvoja koji ne dovode do kriminaliteta poput neuroza, tzv. psihopatija i sl., imaju bitnih osnova u socijalnom području, pa se podjednako iskazuju u društvenom kao i u individualnom području. Prema tome, dakle, u principu nema abnormnog razvoja koji se svojim bitnim pojavama (fenomenima) ne iskazuje kako na društvenom tako i na individualnom polju. Obratno, svaki društveni abnormni razvoj djeluje i na individualno osjećanje i doživljavanje, a time i na djelatnu sposobnost i djelatnu motiviranost.

Kriminalitet mladih (maloljetnički kriminalitet) jest područje koje najintenzivnije zaokuplja forenzičku psihologiju i psihijatriju. Govoreći s osnova psihologije i psihijatrije mladih, nedvojbeno proističe da se tzv. OMETAČI (die Störer) kao i ZAKAZIVAČI (die Versager) abnormno razvijaju po istim pravilima i načinima iako uz različite pretpostavke, i to počev od zakazivanja u školi do kasnijih teških primarnih neuroza. Načini i pravila abnormnog razvoja, pa i područja odakle pridolaze uzroci i popratni uvjeti, vrijeđe u principu za sve njih u istom opsegu.

Odatle izvlačimo prve zaključke:

Kod istraživanja kriminaliteta mladih prvo je pitanje što se istražuje. Kriminalni čin kao izvorište istraživanja čini se nedostatnim. Kriminalni učinilac čini samo posebnu skupinu unutar mladih i adolescenata s abnormnim razvojem i vladanjem, kod kojih vrijede ista pravila i načini kao i kod nekriminalnog dijela mladih. Rezultati znanstvenih disciplina psihologije, psihijatrije i pedagogije mogu se, prema tome, koristiti u suzbijanju tog kriminaliteta. Ovo vrijedi podjednako i za habitualno područje pretpostavki o razvoju neke (jedne) ličnosti kao i za aktualno područje razvoja određenog krivičnog djela koje izrasta iz određene društvene situacije.

Novе presumpcije u psihopatologiji, forenzičkoj psihijatriji i psihologiji

Pokušali smo, zajedno sa Seidelom (1978) stvoriti novi kritički prikaz razvoja psihopatologije, koja se mijenja od fenomenologije, dakle od opisnog do dijalektičkog načina promatranja. Slično kako opisuje Weise, i po našem poimanju psihopatologija nije ograničena na područje psihijatrije. Mi smatramo da je predmetom psihopatologije pojavnost duševne bolesti ili ometenosti u ljudi, koje uzrokuju organsko-biologijski i psihosocijalni elementi, a da je psihopatologija znanost o medicinski i/ili društveno relevantnim abnormnim reakcijama i abnormnim razvojem čovjeka koji ima psihičkih i organskih smetnji. Ovo motrište u predmetu psihopatologije ne vidi samo negativnosti, tj. ispade kao što ne gleda u njoj samo preostali zdravi dio. Ono smatra svojom zadaćom uzročno promatranje specifičnih životnih okolnosti odgovornih za psihički abnormno vladanje, psihosocijalno izmijenjenog čovjeka kao rezultat određenog abnormnog razvoja pod

posebnim uvjetima i razvojnim djelovanjima, i to u svim njegovim područjima »zdravog« i »bolesnog«. Psihopatologijske smetnje, simptomi ili popratne pojave, dakle, mogu djelomično biti posljedica cjelokupnih društvenih zbivanja, aktualnih, od norme aberirajućih načina ponašanja u društvenim mikro skupinama i makroskupinama. Zbog toga su vrste njihova javljanja ovisne o promjenama u društvu, npr. stava prema granici abnormnog, kompoziciji subkultura, jednako kao i o individualnom zbivanju u obitelji, tj. u individualnoj okolini.

Dakako da za opisivanje ovih upadnosti terminologijski kostur psihičkih ispada, kako je korišten u prošlosti, više nije dovoljan, iako se u trenutku koristi kao prijelazni stadij za opis onoga što »jest«, za klasifikaciju i za sporazumijevanje između stručnjaka. Tako valja proanalizirati tzv. »zdravo« kao i psihopatologijski »nešto nastalo« i »razvijajuće«, jer su i ti pojmovi u razvoju kao što su i pojmovi »abnormno vladanje« i »abnormno doživljavanje«, a u odnosu na potonje stoji i u određenoj međuzavisnosti. Svaki se čovjek može shvatiti, bez obzira na vlastiti normalni ili od norme aberirajući razvoj, samo kao rezultanta razvoja organsko-biologijskog i psihosocijalnog područja. Situacija ispitivanja kao dio specijalnog socijalnog polja, također čini dio predmeta. Tako spadaju i neuspjeli interpersonalni odnosi između ljudi, primjerice jednog čovjeka i njegove skupine, u djelatno područje psihopatologije. To se, kako naglašavaju Lekschas i Hennig, odnosi i na tvrdnju da učinilac krivičnih djela nije bio izložen samo negativno izmijenjenim odnosima, već također uvjetima uže i šire socijalne sredine kao što su škola, pionirska organizacija, omladinska organizacija, pogon, radni kolektiv i sl., ko-

ji su na nj djelovali ili mogli djelovati pozitivno.

Krajnji cilj, dakle, mora postojati u stvaranju takve psihopatologije koja će biti dio jedne psihologije i psihijatrije, koja će psihičko ponašanje u odnosu na društvo vidjeti u novoj kvaliteti (prosudbe?) po načinu i po vrednovanju, kako to odgovara osnovnim načelima dijalektičkog materijalizma. Pri tom se na čovjeka više neće gledati kao na produkt određenih uvjeta, već će se u središte ispitivanja pomoći njegova vlastita sloboda razvoja i odlučivanja. Unutar tog razvoja, prema tome, čimbenici ometanja moraju se razvrstati po položajnim vrijednostima i moraju se stvoriti mogućnosti njihova otklona.

Jedno od bitnih pitanja jest postojanje specifičnosti ili nespecifičnosti pretpostavki abnormnog razvoja. Ima li, dakle, zakonitosti u pojavnosti korelacija određenih pretpostavki kod određenih abnormnih razvoja? Ovo se pitanje mora zanimati za cjelokupno psihosocijalno područje, jednako za psihoze, neuroze, ovisnosti, perverzije i za drugo. Postoje li dođe kod pojedinih skupina neuroza redoviti uvjeti vremenskog nastajanja i približavanja određenih uvjeta nastajanja, ali ne i približavanja jednog konkretnog uvjeta prema jednom određenom simptomnom kompleksu. Našli smo, primjerice, nedostatno ispunjenje emocionalnih potreba dojenčadi i emocionalnu hladnoću majke podjednako kod primarnih aberacija razvoja kao i kod sadizma. Frustracije u emocionalnom području djeteta i nedostajanje majke kao modela identifikacije nalazimo u neuroza i kod ovisništva, ali isto tako i kod onih oblika aberantnih razvoja koji dovode do kriminalnog vladanja. Podaci Weisera o tome da se kod roditelja kasnijih psihijatrijskih bolesnika vrlo često radilo o

subkulturama zaostalim u povijesnom razvoju ili o — u širem smislu — aberantnim, nedvojbeno vrijede i za oblike neuroza i disocijalnog vladanja.

Prema tome, ne može se početi od jednostavnog međudjelovanja uzroka i ponašanja, ali niti od posve manje nespecifičnosti. Interakcija uzroka i popratnih kompleksa mnogo je kompliciranija i diferenciranija. Pokušali smo stoga u psihopatologiji razlikovati 5 tematskih područja, koja će biti etiopatogenetski objašnjena iz opisa ličnosti.

Pet tematskih područja etiopatogenetskih istraživanja

1. Prvo obuhvaća tematiku o cjelovitosti biologijsko-somatskog i psihosocijalnog. Ovo smo područje opširno obradili. (Seidel/Szewczyk, 1978). Pojedinaac se može promatrati samo u cjelovitosti biologijsko-somatskih i psihosocijalnih uvjeta. To, između ostalog, znači da biologijske strukturne promjene mogu nastati doživljajima psihosocijalne vrste, i obratno, da psihička preradba konflikta iz društva ili izvjesnog društvenog događaja, koji dovodi do kriminaliteta, može izazvati tjelesne simptome a ovi opet uvjetuju nove oblike doživljaja. Živčani se sustav također može mijenjati ili se plastično prilagoditi slijedu pozitivnih ili negativnih životnih iskustava, pa — kako to navodi EY — ostaje mozak jedinim životnim organom, koji se oblikuje putem vlastitog proživljavanja.

2. O socijalnoj tematici se do sada veoma mnogo publiciralo. Većina radova iz kriminologije opisuju pretpostavke s područja sociologije kao uzroke kriminalitetu, pa prema tome nije nužno pojedine faktore pobliže razrađivati. Te su pretpostavke: obiteljska sredina, kriminalitet i ka-

žnjavanje roditelja, nepovoljni utjecaji vršnjaka, skupina i drugo.

Pri tom se često mehanički nižu kauzalni faktori socijalne sredine koji bi dovodili do abnormnih razvoja i kriminalnih čina. Takav odnos, međutim, može biti i slučajan, pa bi se u određenom istraživanju moralo pojasniti što uopće možemo međusobno poređivati. Tako se npr. jedva može očekivati da pojedine vrste djela imaju specifično socijalno područje odigravanja. Prema tome se ono može istraživati samo u sklopu ostalih tematskih područja. O tome ćemo u toku ovog rada još govoriti, naročito kada se problem socijalnog područja uz neke druge aspekte diskutira kao preduvjet određenog abnormnog razvoja.

3. Treća tematika psihopatologije jest tematika razvoja. Pod time ne razumijevamo samo rezultate razvojne psihologije, dakle promjene u razvojnom stanju unutar određene dobne skupine. Značajnija i mnogo manje ispitivana jest činjenica da jedno dijete, maloljetnik i adolescent u određenim razvojnim stadijima stupnjeva drukčije prihvata i biološke i socijalne faktore. Ott, Müller i Schmuttermayer razmatraju ovaj problem na osnovi katamnističkih ispitivanja socijalnog ponašanja djece i maloljetnika s lakšim ranim povredama mozga. Mi smo (Szewczyk, 1974) već objavili rezultate vještačenog vlastitog materijala (delinkvenata) od 300 maloljetnika i adolescenata, kod kojih je u dobnoj skupini od 14 do 15 godina nađeno 31,7%, kod 16—17-godišnjih 28,8%, kod 18—21 g. 21,3% i kod 21—25-godišnjih samo 11,5% — posljedica oštećenja mozga, iz rane dječje dobi. Značenje oštećenja mozga u ranoj dobi koji se u prosječnoj populaciji djece spominje sa 7% (Göllnitz, 1975) opada s odrastanjem.

Moždana oštećenja nastupila prije, u toku ili neposredno nakon rođenja

odnose se sukladno kliničkoj dijagnostici, pri čemu isključujemo najteže oblike takvih oštećenja. To znači da se spomenuta najranija oštećenja mozga u kasnijim abnormnim razvojima poistovjećuju s lakšim oblicima moždanih trauma u ranom djetinstvu, pa se izjednačuju u odnosu na abnormne razvoje maloljetnika od 14/15 godina koje smo ponovno pregledavali nakon 10 godina, klinički su nalazi još bili jedva zamjetljivi.

Nadalje se pokazalo da se tzv. sekundarni abnormni razvoji, jednako kao i primarne posljedice ranog oštećenja mozga, iskazuju u kriminalnom ponašanju pretežno u vrijeme puberteta ili neposredno nakon njega. Dakako, suuvjetovano postojećim razvojnim stanjem toga doba kao i za tu fazu tipičnim emocionalnim dinamičnostima, sniženim pragom tolerancija i većom amplitudom emocionalnih eksplozija.

Da bi došlo do kriminalnog ponašanja, nije dovoljna samo biološka pretpostavka povrede mozga već mora predstojati i odgovarajućí nedostatak u socijalnom i emocionalnom miljeu, a koji u pubertetu i neposredno izvan njega ima intenzivnije djelovanje na ponašanje mladih no što je ono u vrijeme adolescencije ili u odraslo doba.

Ovaj primjer pokazuje kako biološki i psihosocijalni faktori međusobno djeluju, ali i to kako se u određenim životnim razdobljima različito iskazuju i modificiraju u svom krajnjem efektu, tj. u ponašanju. Ista trauma ili jednaka traumatska dugotrajna atmosfera, u zajedništvu s organskim razvojnim promjenama, dovode u djetinjstvu ili u drugim razvojnim etapama do abnormnog razvoja ili ponašanja s konsekvativnim kriminalitetom. Dok u drugim razvojnim fazama, a unatoč istim djelovanjima iz socijalnog područja zbog promijenjenih razvojnih uvjeta, više

ne dolazi do abnormalnog razvoja niti do razvoja abnormalnog ponašanja. Može se čak desiti da adolescent, svjestan svoje okoline iako je u djetinjstvu trpio od jednakog utjecaja negativnih i pozitivnih uvjeta okoline, sam odabere samo one pozitivne, pa će ga oni voditi u njegovu daljem socijalnom razvoju.

Prema tome nije dostatno u anamnezi tragati samo za objektivnim ili subjektivnim traumatizirajućim faktorima. Biologijsko-somatski i psihosocijalni faktori djeluju u različitim oblicima na razvoj maloljetnika, adolescenata i odraslih, a ovisno o stupnju razvoja. Ovo ne važi samo za biologijske (traumu mozga) već i za psihosocijalne faktore. Teška psihička traumatizacija u određenoj životnoj dobi može predstavljati relikat bez posljedica u danom trenutku, ili anamnestički navodi o traumi nemaju značenja, jer dijete u vrijeme doživljavanja te traume i na tom području još nije bilo u stanju da doživi traumu. Odatle ističe potreba akcentuacije ispitivanja nesusjesnih i podsvjesnih psihičkih tokova. Problem se komplicira time što se ranijim fazama razvoja ličnosti u organskom i psihičkom području mora poklanjati veća pažnja, dok za ispitivanje pojavnosti abnormalnog ponašanja te teškoćama refleksija maloljetnika postoje oštre granice, izazvane relativno dugim vremenom latencije patogenetski značajnih ontogenetskih faza, te javljanja fenomena.

Stoga možemo zaključiti da abnormalno razvijena ličnost ne može biti promatrana samo iz aspekta aktualnog stanja. To je kvazi statistička slika, u stvarnosti, zapravo, prolazni stadij u određenom dinamičnom toku, u vrijeme ispitivanja samo jedna točka u kontinuumu razvoja. Prema tome, valja pokušati povratiti razvoj trenutne slike stanja unatrag. To zbog prognoze i nužnosti predviđa-

nja budućih djelovanja, kao i zbog potrebe da se stekne uvid u ličnost i u njen postupni razvoj u pojedinim vremenskim razdobljima te uvjetovanostima pojedinih razvojnih faza. Pojedine faze, naime, mogu biti različite, pojedine uvjetovane određenim normalnim ali i abnormalnim momentima, a sve zajedno može odgovarati izvjesnom sindromu. Radi se dakle o određivanju ličnosti u pojedinim fazama razvoja, napose u labilnim životnim situacijama, u situacijama nužnosti aktualnih reakcija, u vremenu međuljudskih ili prirodnih konflikata, u situacijama povišenih ili sniženih rezistencijelnih ili tolerabilnih mogućnosti.

Ličnost, naime, u različitim stadijima razvoja i različitim socijalnim situacijama prerađuje konflikte različito, i to više nesusjesno no svjesno. Tako će jedna tzv. ubikvitarna situacija samo u određenom razvojnom stupnju djelovati specifično na ličnost.

Ovo smo u odnosu na razvoj i abnormalni razvoj seksualnosti, pa i u smislu seksualno delinkventnog ponašanja već razložili (Seidel-Szewczyk, 1978; Szewczyk, 1978a i 1978b). Tu smo zajedno s ispitivanjima Dörnera, Kühna i sur., kao i na vlastitim, razložili kako se seksualni razvoj najprije stupnjevano odvija na biologijskom području, a potom na osnovi psihosocijalnog i uz različite uvjete biva izražen u normalnom ili abnormalnom seksualnom ponašanju. Djelovanje pri tom može biti tako snažno da se muškoj dojenčadi kojoj po rođenju nedostaje penis, na osnovi odgoja može odrediti uloga žene koju oni i akceptiraju.

Kako su bitne faze senzibilizacije u razvojnim uvjetima vidjeli smo kod pitanja uzroka tzv. paranoidnih ličnosti u smislu tipa psihopata po Leonhardu, a kakve nalazimo kao

predestinirane izvršitelje u nekim skupinama delikata.

Niz ovakvih adolescenata i maloljetnika razvijao se pod nepovoljnim okolnostima i stavu roditelja, kao i odgovarajućem odnosu djeteta prema okolini. Uslijed toga je zbog odgovarajućih daljih uvjeta došlo do stvaranja takvih, naročitih ponašanja ličnosti.

U jednom smo drugom radu na ispitivanjima i katamnestičkim ispitivanjima skupina maloljetnika opisali i ukazali kako bitno djeluju skupine vršnjaka u vrijeme puberteta i neposredno iza puberteta na njihovo samopouzdanje. Napose na mjesto u takvoj skupini koje maloljetnik za sebe kao bitno priželjkuje i koje može u daljem razvoju ili abnormnom razvoju odlučivati u odnosu na njegove sposobnosti i osjećaj samosvijesti uopće.

Ovamo spada i tvrdnja Petrilo-witscha (1969) da za razvoj tzv. psihopatskog ponašanja postoje različiti termini koji označuju različite manifestacije, a koje uvjetuju različiti razvoji. Nesigurne i senzitivne forme ponašanja, prema tom autoru, nastupale bi zajedno s tipičnim razvojnim diskordancama u psihičkom razvoju maloljetnika. Čak i »bevoljni psihopat« nastupa naročito rano ali i nestaje, tako da se ovaj stupanj smatra prolaznim stanjem maloljetnika koji još ne raspolažu mogućnostima trajnih vrednovanja.

U ovom trenutku ne možemo dalje pratiti misao o onim elementima koji čine etiopatogenezu određenog abnormnog razvoja, tj. misao o tome da su ti čimbenici bitni u određenom povijesnom ali i individualnom vremenu.

Ovo, naime, u smislu da pridonose abnormnom razvoju, ali u drugom vremenu mogu predstavljati vodeće kočće formirajuće ili otklanjajuće svjesne, češće nesvjesne motive iz vjesnog, okolini neprimjerenog po-

našanja i doživljavanja. Odatle izvlačimo samo zaključak da dosadašnje mišljenje, osnovano pretežno na statističkom i pojednostavljenom kauzalnom, svoje mjesto mora ustupiti onom načinu promatranja koje u procesu abnormnog razvoja uvažava različite uvjetne i utjecajne momente, tako da se aktualna ličnost koju promatramo predstavlja prolaznim sindromom unuar jednog dinamičko-dijalektičkog razvojnog procesa.

4. Četvrto područje je konfliktna tematika. Dva nam se problema ovdje čine naročito vrijedni spomena. Ranija psihopatološka razmišljanja upravljala su se uglavnom na jedinku u opisnoj formi i na njezina eventualna odstupanja od određene zamišljene norme. Već je psihologija neuroza ukazala, iako tek posljednjih godina, da ne dolaze samo individue koje aberiraju od prosjeka do aberirajućih društvenih odnosa već — statistički gledano — i one ličnosti koje se nalaze u razini norme. Većinom zbog divergencije struktura ličnosti vlastitih osebina, navika i stavova. Ličnosti su, prema tome, još uvijek u granicama »normalnog«, no, njihove međusobne interakcije i odnosi su, međutim, »bolesni«.

Iz ovog proistječe iduća psihopatološka misao, ali i pitanje za objašnjenje kriminaliteta. Kod prva tri područja koja čine jedinstvo biološko-somatskog i psihosocijalnog, predležali su faktori koji se ne mogu povezati s djelom. Nađeni faktori nisu takve prirode da nas direktno upućuju na kriminalno djelovanje, čak niti na razvoj iz kojeg neminovno slijedi takvo djelovanje. U tematici konfliktata nalazimo, doduše, ličnosti koje ponekad samo djelomice aberiraju od prosjeka ili čak imaju takve razvojne pretpostavke za koje se može ustvrditi da su izvan neke određene norme. Težište se, međutim, nalazi u akutnom ili duže vrijeme postojećem konfliktu između jednog čovjeka i

društva, jedne osobe i njene skupine ili, češće, između dvojice.

U neobjavljenoj disertaciji Barbare Selle (1978) opisane su 303 žrtve u djelima ubistva iz našeg ispitivanog materijala. Autor je uočila: da je 51% žrtvi pripadao porodici, 9,5% su bili intimni partneri ili seksualni rivali, 22,6% znanci i prijatelji, a svega 16% nepoznate osobe ili osobe upoznate neposredno pred činom. Kod intimnih partnera prevalirala je ljubomora, očajanje i strah od gubitka drugog partnera ili stanje psihičkog pritiska unutar kruga partnera, kronične konflikte situacije vezane s aktuelnim afektom, bijesom i svađom kao vrhuncom određene aktualne konfliktno-situativne situacije.

5. Peto područje jest tematika situacija (Situationsthematik), pa i tada kada pokazuje prijelaz u konflikt. Osobni, postupno razvojni i doživljajno-situativni trenuci sabijaju se bez prethodnog trajanja u aktualni konflikt, a potom u konkretnu akciju ili čin. Pri tom nedostaje dugotrajniji konflikt između učinitelja i žrtve, ali sve druge pretpostavke u takvoj su međuzavisnosti da se i relativno jednodstavna aktualna situacija pretiče u djelo.

Upućujemo ovdje na većinu tzv. starosnih pedofila u čijem se središtu nalazi ostarjeli muškarac, prosječan kao ličnost, na pragu seniuma. U dugotrajnoj situaciji socijalne izolacije i relativne odsječenosti od društva, po umirovljenju, on sreće seksualno znatiželjnu djevojčicu u pubertetu. U aktualnoj, djelu pogođujućoj situaciji, između učinitelja i žrtve razvija se izvjestan socijalni odnos iz kojeg, uz situativne pretpostavke, dolazi do djela (Szewczyk, Drechsler, 1971).

Slično značenje situativne tematike beziznimno smo našli kod 14/15-godišnjih učinitelja djela ubojstva

(Szewczyk, 1974), koji su u većini u ranom djetinjstvu preboljeli kranio-cerebralnu povredu. To znači da je za djelo postojao u aktualnoj situaciji i blaži dekompenzirajući preduvjet, koji je naročito dolazio do izraza kada i ako su se nalazili u prijelaznom pubertetnom dobu koje obiluje pojačanom emocionalnom dinamikom, skokovitim mijenama emocija, što znači nizak prag tolerabilnosti i velike amplitude emocionalnih eksplozija, te izbijanja pojačane razdražljivosti. Odatle se u određenoj aktualnoj situaciji razvija neprijemljeno i pretjerano djelovanje, neadekvatno motivirano, a okolini jedva shvatljivo te takvo da ga učinilac sam naknadno doživljava stranim, poput djela izvršenog u stanju abnormne opitosti.

6. Zaključno, šesto tematsko područje obrađuje sposobnosti i mogućnosti samooblikovanja, samoodlučivanja i samoodgoja. Medicina, psihologija a djelomice i kriminologija, u prošlosti su se prema ispitaniku tako ponašale, kao da je on zaista samo sredstvo poigravanja onih faktora koji na nj djeluju. Uz to su najvećma nabrajani samo negativni čimbenici a i načinom tako kao da samo oni mogu imati izvjesnog utjecaja. Nisu, međutim, spominjani ni pozitivni čimbenici same osobe, niti oni iz njene okoline. Nadalje se zaboravljalo raspraviti pitanje o tome koliko je čovjek mogućan sam odabrati vlastitu okolinu, odnosno da li je sposoban i u mogućnosti, te koliko da je aktivno mijenja. To, dakako, jedva ima važenja kod posve male djece, značajnog, međutim, kod onih maloljetnika u pubertetu koji se nalaze na samoj granici sposobnosti za krivnju, i — razumljivo — za odraslog učinitelja. Pri tom valja razlikovati između mentalno retardirane osobe i one mlade ličnosti koja je u početku svog maloljetništva već bila zagrezla u disocijalnom odnosu. Ipak

i ta potonja ličnost ima bar sposobnost za razračunavanje s vlastitim razvojnim pretpostavkama, a time i mogućnosti resocijalizacije.

Navedeno važi napose za one aberantne razvoje koji otpočinju s prestantkom puberteta, kako ih u pravilu srećemo kod alkoholičara i tzv. kasnih asocijalnih ličnosti. Prema tome, i ovdje valja razlikovati: slobodu odlučivanja i njezino razvojno razgraničenje od razvoja u aberantno. To znači da valja povući granicu između: slobode odlučivanja i preostalog dijela sposobnosti takva odlučivanja u određene, aberantno razvijene ličnosti.

Kako se pojedinac prema abnormnom i unutar aberantnog razvoja dalje oblikuje, određuju odnosi međuzavisnosti, i to ne samo njega prema njegovoj užoj, već i njega prema široj, pa i povijesnoj okolini. Ne odgovara tvrdnja mnogih autora o tome da šira pa i povijesna okolina na pojedinca djeluje samo frustrirajuće, traumatizirajuće. Obratno, i ona stvara uvjete kojima će oni snova stvoriti motive, zahtjeve i odnose ili one odranije mijenjati. Iz takvih međuzavisnosti slijedi održanje ličnosti, što više ono dovodi do rađanja sposobnosti da se s vlastitim abnormnim vladanjem ličnosti uhvati u koštac. To, dakle, znači da abnormni razvoj ne ovisi samo o psihopatološkim elementima niti o individualnim podacima, o nedostatku odgoja, ranih kranioocerebralnih povreda, frustracija u ranom djetinjstvu i sl., već i o motiviranosti jedne generacije u određenom društvenom uređenju, napose od motiviranosti pojedine ličnosti u aktualnoj situaciji.

Na osnovi istraživanja maloljetnika koja provodi naš krug suradnika već više od 20 godina i s različitim motrišta spoznajemo da veoma velik broj uvjeta koji dovode do abnormnih razvoja i takva ponašanja prois-

tječu iz roditeljskog doma i drugih socijalnih područja. S druge strane i promjena okoline, a ovisno o razvojnoj dobi, može izazvati neurotične reakcije i razvoje. Posebno se ističe djelovanje tzv. specijalnog načina promjene, manje djelovanje promjena specijalne vrste okoline. Primjerice, ako dijete iz disocijalne roditeljske kuće uđe u dobro vođeni dom u kojem ni odgajateljima ni drugoj djeci ne može nametnuti vlastite norme ponašanja, ono će persistirati u njima ali i odmah steći tzv. postranični položaj, neće se uklopiti. Ili: nastavlja se neurotička reakcija kod njegovanog maloljetnika koji po isključenju iz škole zapada u tzv. neformalnu skupinu vršnjaka kojoj nije mogao izbjeći. Uočavaju se različita vrednovanja ponašanja i normi te drukčije socijalne akcentuacije. Socijalna motiviranost dovodi u jednoj skupini do priznavanja i uvažavanja, dok će maloljetnik u drugoj egzistirati na samom rubu.

Ove se misli mogu još djelomice opisati samo s modelom tzv. interiorizacije, odnosno obogaćivanja vrijednosnih kriterija. One zahtijevaju odgovore na pitanja o sposobnosti samorazvoja, samoodgoja, samosavladavanja, dakle eksteriorizacije, kako je te pojmove objasnila psihologija mišljenja Galperina, to jest na način dijalektičkog procesa introvertnosti i ekstrovertnosti, priznavanja i negacije.

Radi se dakle o tome da se ličnost aberantno razvijajućeg adolescenta sama brine o svojoj okolini birajući je u svjetlu navedenih uvjetovanosti i imajući pri tom mogućnosti diferencijacije.

Katamnistički podaci u nas ispitanih alkoholiziranih učinilaca potvrdili su navedeno jer je njihov dalji socijalni razvoj jedva ovisio o dužini kazne ili o njenoj provedbi, ali jest znatno ovisio o pozitivnim ili nega-

tivnim, naknadno odabranim socijalnim odnosima.

Kod aberantnih razvoja različite fenomenologije i geneze radi se, prema tome, o tome kako pojedinac doživljava sam sebe, kako razmišlja, kako se unutar tog razvoja osjeća i kako djeluje. To je produkt stalnog, unutarnjeg osobnog razračunavanja s osnovna vlastitog stava i motivacijske usmjerenosti nagona kako prema abnormnosti razvoja tako i unutar nje. Govorimo, dakle, o razračunavanjima i sposobnostima razračunavanja s vlastitim abnormnim razvojem i takvim posljedičnim ponašanjem. Bez sumnje se time mnogo što objašnjava, a što se u prošlosti svodilo pod pojam »samozaliječenja«, pa se ponekad odražavalo prestankom kriminalnog vladanja određenog učinitelja i bez nekog posebnog djelovanja društveno-pedagogijskih metoda na nj. Smatramo da ovamo spadaju i pitanja o tome zašto pod jednakim uvjetima jedna osoba jest a druga nije podobna i potrebna primjene navedenih mjera, što znači da je ta druga osoba u daljem životu sposobna za društveno adaptirani način.

Kod aberantnih razvoja, koji se iskazuju kriminalnim vladanjem, kod svake se osobe valja najprije poslužiti opisom ličnosti, a, potom opisati pojedinačna područja njezina razvoja i razvojnih uvjeta koji objašnjavaju okolnosne čimbenike.

Neposredno potom valja razmotriti ličnosti posebice i aktualno područje socijalnog djelovanja u odnosu na djelo, dakle pitati o tome koliko je abnormno vladanje uvjetovano abnormnim razvojem.

Nadalje, u kojem je opsegu, a u smislu aktualnog interdependentnog (međuzavisnog) odnosa, odigralo određenu ulogu, gomilanje konflikta između učinitelja i njegove okoline, odnosno je li došlo do naglog porasta netrpeljivosti u aktualnom trenutku.

Konačno je, s obzirom na sve navedene čimbenike, i pitanje o tome u kojoj je mjeri učinilac unutar takve okoline mogao kod djela rasuđivati i poimati.

Valja, dakle, ispitivati u kom su opsegu razvojne pretpostavke djelovale na ličnost u smislu oblikovanja, stvaranja navika ili fiksirajuće. U kojim su razvojnim stupnjevima djelovali pojedini, eventualno frustrirajući čimbenici, kako, dakle, valja promatrati koegzistenciju pojedinog uvjeta u/uz određenim okvirima. Nadalje, u kojem je opsegu prirodna i socijalna okolina, koju je ličnost sama odabrala, djelovala povratno na ponašanje u smislu daljeg ili drukčijeg oblikovanja ponašanja, te konačno: kako je duboko abnormno razvijena ličnost persistirala u tom ponašanju a zbog zadovoljenja ili realizacije »Lustprinzipa« bez pokušaja pomoći izvana — terapijom ili samopredgojem i pozitivnim samoutjecajem.

O pitanju metodskog načina (metodologije)

Pošli smo od pretpostavke da se područje maloljetničkog kriminaliteta mora promatrati unutar okvira istraživanja aberantnog ponašanja i doživljavanja, jer principijelno oba nastaju s osnova jednakih pravila. Irelevantno je pri tom da li se odatle razvija sindrom tzv. ometača ili disocijalnog maloljetnika ili maloljetnik — učinilac kriminalnog djela. Odnosno: da li abnormni razvoj ličnosti dovodi do alkoholizma ili neke druge ovisnosti, ili abnormni razvoj teče u pravcu razvijanja neuroze, odnosno »psihopatije«. Sva navedena područja ne mogu se jednako shvatiti jer različite skupine pretpostavki dovode do različitog ispoljavanja: jednom do kriminalnog ponašanja, a u drugom navratu do neuroza. Ustanovljene zakonitosti su, međutim, prenosive, pa smo stoga predložili da se re-

zultati drugih stručnih područja koriste i u suzbijanju kriminaliteta.

Razložili smo koja područja unutar razvoja ličnosti i aktualnog razvoja k djelu valja vrednovati, napose smo istakli kako pri tom valja re spektirati međuzavisnost i uzajamno djelovanje rezultata s više područja. Prema tome, nije dovoljno kriminalni čin staviti u središte istraživanja, kao što nije dovoljna samo eksplo racija učinitelja, jer se radi **samo o specijalnoj skupini** mladih i odraslih unutar cjelokupne populacije, u koj ih nalazimo aberantan razvoj i takvo vladanje.

Specifična istraživanja velikog broja mladih s primjenom standardiziranog programa istraživanja stvaraju pretpostavku za uočavanje i opisanje specifičnih razvojnih osobitosti. Ovakva ispitivanja vrši skupina autora oko Friedricha u Leipzigu (Friedrich i Hennig, 1975).

Longitudinalna istraživanja, tj. ona koja se vrše u dužem vremenu iz ekonomskih se razloga mogu provoditi samo s užim krugom suradnika. Sami smo vršili takva katamnestička ispitivanja s alkoholiziranim učiniteljima i disocijalnim maloljetnicima, pa smo sa suradnicima postigli znatne rezultate, ali se i srela s teškoćama jer se delinkventa teško može naručiti na ponovni pregled kada to nije samo po sebi shvatljivo, kao primjerice kod tjelesnog bolesnika.

Epidemiološka istraživanja rizikogrupina (Risikogruppen)

Čine užu skupinu ispitanika, a rezultati njihovih istraživanja od većeg su značenja ako se istovremeno vrše ispitivanja okoline i katamnestička ispitivanja. Poseban vrijednosni model takvih ispitivanja predstavljaju rezultati suradnika skupine Göllnitz iz Rostoka, koji su istraživali rano cerebralno traumatizirane mlade učitelje. Ranija istraživanja disocijal-

nih obitelji koja su vršili Donath i Schneeweiss sada smo obnovili i proveli snova uz pomoć dvojice doktoranada naše radne skupine (Burger, Mackuth, 1978).

Pretpostavke za istraživanje čine ovdje specijalni oblici aberantnih razvoja i aberantnog vladanja, konkretno disocijalnost kao naročiti oblik negativnog društvenog vladanja, iako je samo kod dijela ispitanika u vrijeme djela ustanovljeno da prema pravnim pravilima o asocijalnosti potpadaju pod nj. Ovi su se disocijalni kao učinitelji javljali podjednako s učiniteljima drugih djela, a do izvršenja sadašnjeg djela nisu bili u postupku.

Iz izloženog o pojedinim aspektima proističe kako nije dovoljno pri istraživanjima uzroka kriminalitetu polaziti samo od vrste djela, a čemu teže kriminolozi.

Kod 735 disocijalnih maloljetnika proveli smo faktorskoanalitička istraživanja i s osnova tipologije kao i na osnovi dimenzionalne analize ustanovili pet međusobno dobro razgraničenih skupina (tipova-Typen), i to: skupine s posebnim obilježjima, fenomenološkim oznakama i s različitim pripadnostima pojedinim etiopatogenetskim područjima kako smo ih netom naveli, kao i u odnosu ka krivičnom djelu. Istraživanja koja su unutar istog radnog kruga provodili Büttner i Richter kod učitelja u dobi od 14/65 godina, a koji su bili tuženi po pravnom pravilu 249 KZ (zbog asocijalnosti) po faktorskoanalitičkoj diferencijaciji pokazala su istih pet tipova, isključiv tip tzv. kasnog asocijalnog razvoja.

Büttner i Richter su u svom materijalu istraživali pretežno odrasle učitelje, manje maloljetnike i adolescente. Postavlja se pitanje da li u dobi od 14/25 kod maloljetnika i adolescenata kao i kod odraslih učitelja djeluju isti čimbenici s time da kod prvih dovode do disocijalnog

vladanja i doživljavanja, a kod odraslih do asocijalnog vladanja, pa i do fiksacije neprilagodbi i kriminogenosti. To bi značilo »promjenu vrste djela« (Deliktswandel), a ovisilo bi pretežno o razvojnoj dobi učinitelja. Prema tome bi razvojna dob u odnosu na specifičnost djela imala izvjesnu ulogu. I neka druga istraživanja ukazuju, primjerice, na to da se maloljetni provalnici intenzivnije razvijaju u asocijalne i u huligane, napose tada kada se njihovim negativnim moralnim vrijednostima priključuje zloupotreba alkohola s tipičnim posljedicama.

Dalja istraživanja naše radne grupe ukazuju da se prema gruboj podjeli kod asocijalnih (prema pravnom pravilu 249 KZ DDR) mogu razlikovati maloljetni i adolescentni asocijalni do 25. godine starosti i mentalno retardirani, te tzv. kasni asocijalni koji se u pravilu javljaju s alkoholizmom. Kod njih su nađene sve tri različite pretpostavke u strukturama njihova razvoja. Odatle slijedi zaključak kako se iste deliktivne skupine mogu samo tada zajedno obrađivati ukoliko se ti podaci uzimaju s dozom opreznosti i sa spoznajom o njihovu ograničenom važenju.

Najvažnije pitanje iz svega što je do sada rečeno jest, dakle, pitanje s koje se početne točke kreće u istraživanju. Da li ona leži u strukturi ličnosti, posebnim socijalnim uvjetima, u tematskim područjima, u konkretnom krivičnom djelu, te u nužnosti raščlanjenja aberantnog razvoja i onih uvjeta koji se između takva razvoja nalaze, kao što bi primjerice bila kronična od aktualne zloupotrebe alkohola.

Naš je put bio taj da smo ispitivani materijal najprije statistički obradili, i to putem EDV upitnika. Na osnovi toga mi smo u okviru od 10 godina rada naša iskustva tako komponirali, te je sadržaj mišljenja bio u okvirima upitnika.

Potom smo u razmacima od 3 do 4 godine uz pomoć diplomanata ponovno vrednovali svaku ekspertizu potpuno neovisnu o starosti učinitelja i činjeničnog stanja u vrijeme djela, pa smo dobili ukupni materijal od preko 7.000 maloljetnika i odraslih delinkvenata. Na tim se rezultatima potvrđuju ona specijalna pitanja koja smo naknadno ciljano obradili. Prema tome u središtu tadanjih konkretnih ispitivanja postavili smo upadno obilježje. Kod zloupotrebe alkohola to znači pitanje: što su uzroci a što uvjeti odgovorni za zloupotrebu, zatim, da li su uvjeti jedinstveni ili se mogu stvoriti međusobno različite skupine uvjeta. Dakle, kombinacije obilježja u višedimenzionalnom prostoru kod kojih slični uzroci i popratni uvjeti vode k sličnim aberacijama razvoja, a krivična se djela odatle pojavljuju kao posljedica. Koliko je bilo moguće ovu smo grupaciju katamnistički preispitali, a kao kontrolni materijal služio nam je materijal nevještačenih i nekriminalnih alkoholičara s užeg i šireg područja Berlina.

Budući da je za prosudbu dobiveni broj podataka bio prevelik, a polazili smo od hipoteze da ista pojava na slika nastaje i kod različitih pretpostavki, mi smo pomoću faktorske analize tražili i našli takve skupine (Jähnig, Rösler, Szewczyk i Szewczyk, 1978 c).

U sličnom obliku postupili smo kod problema disocijalnosti, seksualnih krivičnih djela, nasilničkih krivičnih djela i kod drugih kriminoloških skupina.

Gledano s drugog aspekta: kod oblika aberantnog odgoja, duševnih oboljenja, tjelesnih i psihičkih omeštenosti.

Na taj način nose istraživanja, od kojih smo ovdje iznijeli manji dio, slijedeću konstelaciju:

1. Obrada materijala i kontrolnih skupina za dobivanje upitnika na os-

novi kojih mogu biti riješena specijalna pitanja.

2. Istraživanje tako dobivenih grupacija, primjerice alkoholizma, disocijalnosti, seksualno-aberantnih razvoja, nasilničkog kriminaliteta i sl.

3. Pokušaj razvrstavanja materijala u navedenom statističkom obliku s ciljem dobivanja zajedničkih obilježja pojedinih skupina.

4. Objašnjenje dinamike razvoja a time i odgovor na pitanja: pod kojim uvjetima i u kojim životnim, kriznim situacijama, te utjecajima ustanovljeni faktori mogu djelovati, kako bi se odatle zaključilo na prevenciju kriminaliteta, djelovanje državnih organa, ali i na rehabilitaciju.

5. Objašnjenje pitanja o sposobnosti odlučivanja o vlastitom razvoju, ovisno primjerice o razvojnoj dobi, o karakteristikama ličnosti, a napose o motiviranosti osobe za društvenu rehabilitaciju.

Primjeri za rezultate forenzičko-psihijatrijskih i psiholoških radnji

U niže skiciranom obliku pristupili smo problemu kriminalnog djelovanja s više aspekata, pri čemu je uvijek, nakon provjere određenih iskustava našeg odjela, predmetom analize bila druga vrsta specijalnih upitnika.

Krivična djela spolnih zloupotreba kao izraz različitih aberantnih razvoja i ponašanja

Iz radova pojedinih pravnika proističe da taj problem analiziraju na osnovi učinjenog djela (Oreschekowski), dok smo mi polazili od aberantnog razvoja konkretne osobe. Literatura ističe kao bitna djela ove vrste: homoseksualnost, sadizam, mazohizam, pedofiliju, ekshibicionizam, fetišizam, sodomiju i incest, te rjeđe — one oblike koji u krivičnom

djelovanju nemaju značenja: mazohizam, flagelaciju (cunnilinctus), te transvestitizam.

Problem se objašnjava na pitanjima homoseksualnosti. Giese i drugi autori već su se prije mnogo godina izjasnili protivnicima svrstavanja ove pojave u skupinu perverzija. Zaista se činilo da se neki kriteriji koje je Giese označio karakterističnim za perverzije susreću u homoseksualnosti. Između ostalih: promiskuitet i anonimnost u stalnoj mijeni partnera, bujanje fantazija, refinman te peridličnost nastupanja nagonski uvjetovanog psihomotoričkog nemira. Ako se, međutim, na svjetlo privuku društveno-povijesne promjene, nestaju navedeni karakteristični simptomi. Homoseksualnost je ranije bila inkriminirana, strogo kažnjavana, a više godina prije novele krivičnog zakonika dekriminalizirana, pa se danas to lerira, iako ne podupire. Zbog visine prijeteće kazne homoskeualac je tada bio prisiljen svoj, u prosjeku normalno intenzivni, seksualni nagon zadovoljavati anonimno. Tako su javne kuće postale mjesto susreta homoseksualaca u kojima se jedan s drugim nalazio intuitivno, spolni akt se obavio samo zbog vlastita zadovoljstva, a u pravilu se nije mogao dogovoriti idući sastanak. Sve zbog straha od otkrivanja i kažnjavanja. Odatle je i proistekao izvjesni vid prostituiranja mladih muškaraca, s nerijetkim posljedicama u djelima nasilja, razbojništva i ucjena.

To znači da se promiskuitet i anonimnost u ovom kontekstu ne iskazuju osobenostima homoseksualnih susreta, već tipičnim posljedicama prijetnji kaznama i time iznuđenim socijalnim vladanjem. Bujanje mašte, praksa i rafirman homoseksualnih proističe odatle što je samo ograničen broj mogao postići istovjetnu intenzivnost zadovoljenja nagona kako ga doživljava heteroseksualac. Stoga je bio upućen na vlastitu maštu i ona-

niju. Takozvana periodičnost psihomotoričkog nemira ovime se također može objasniti, jer se radilo o brzoni ponovnom javljanju normalnog nagona, izvjesno vrijeme nakon zadovoljenja, a trajanje prisilne apstinencije uvjetovalo je opseg tog nemira.

Nakon dekriminalizacije homoseksualnosti, otpala su djela ucjena te razbojništva nad homoseksualcima, kao i druga agresivna djela. Kod onih homoseksualaca koji raspolažu reguliranom partnerskom vezom može se govoriti o drukčijoj umjerenosti nagona, ali više ne o »perverziji«, niti se njihov odnos smatra »perverzijom«. Mišljenja smo da ostali oblici tzv. perverzija doduše fenomenološki predstavljaju poseban oblik nagonskog smjera ali i to da se pod pojedinim oblicima perverzija skrivaju posve drukčiji oblici aberantnih razvoja nagona. Ne bismo na ovom mjestu diskutirali o razlikovanju između tzv. pravih i nepravih perverzija te sličnim pojmovima.

Na ovom području razlikujemo:

1. Seksualni kriminalitet kao poseban oblik predmeta istraživanja u društvu, pretežno zbog disocijalnog ili asocijalnog odnosa.

2. Problem razvoja kao probleme seksualnog razvojnog kriminaliteta.

3. Konfliktnu tematiku s obzirom na aberantni razvoj osobe u konfliktnom obliku.

4. Situativnu tematiku s obzirom na odvijanje tzv. situativnog seksualnog kriminaliteta.

Ako se pokuša pojedina, do sada posebno označena područja »perverzija« (sadizam, ekshibicionizam, fetišizam i dr.), podvesti unutar nabrojanih područja, pokazuje se kako različito i s koliko se različitim težištima, s obzirom na genuzu, se uklapaju u ta područja. Pri tom se opaža da i one, kao i druga krivična djela, pa i s obzirom na genuzu, mogu pripadati pod dva pa i tri različita područja.

ad 1) Pod učiniteljima seksualnih djela s disocijalnim ili asocijalnim načinom ponašanja podrazumijevamo one koji su sposobni ostvariti normalan erotski i seksualni kontakt i koji takve kontakte pretežno i ostvaruju. Oni, međutim, pokazuju ili pojačano- aberantni razvoj ili, u manjem broju, zbog njega, pod djelovanjem alkohola, počinjaju krivično djelo. Radi s. primjerice o učiniteljima koji, ako su alokoolizirani, vrše djela silovanja, ali izazivaju i javnu sablazan pokazujući spolne organe, a vrše i spolne zloupotrebe djece. Čine to zbog nadomještavanja spolnog zadovoljenja, jer ne raspolažu drugim adekvatnim spolnim partnerom. Disocijalni način ponašanja kod takvih osoba nalazi se u pravilu i na drugim društvenim područjima, npr. u nestalnim radnim navikama, čestim promjenama radnih mjesta i dr.

Nalazimo čak i radnje koje djeluju sadističkima kod sputanoagresivnih disocijalnih koji su s različitim osnovama duže vrijeme ili aktualno impotentni, a takva djela počinju pod alkoholom i s potreba nadkompenzacije kod smetnji samopouzdanja ili osjećaja manje vrijednosti. Kod takvih radnje zaista **izgledaju** sadističke, jer ličnost nije tako sazdana da bi joj za zadovoljenje nagona bilo nužno mučenje. Opisane radnje takvih osoba, doduše, dovode do djelomičnog zadovoljenja koje se vezuje uz počinjenje aktualnog djela, ali su bez ranijih znakova sadizma ili sadističkog djelovanja, takva razvoja, primjerice u vidu onanističkog maštanja.

ad 2) Kod razvojnog seksualnog kriminaliteta postoje dvije skupine, i to: maloljetnika u pubertetu i neposredno nakon puberteta i starosno dementna skupina učinilaca.

Kod maloljetnika se seksualni razvoj odvija najprije u difuznim oblicima a sreću se prijelazni stupnjevi

koji su neprijatno protkani homoseksualnim, pedofilnim, sadističko-mazohističkim ili sodomijskim značajkama, no najvećma ne dovode do takvih radnji, napose ne do krivičnih djela. Situacija puberteta, međutim, maloljetnika čini nesigurnim u sebe i ponekad dovodi do naglog djelovanja u vehementnom obliku i velike probojne snage. Ovome pridolazi činjenica da se zakonitosti seksualnog vladanja razvijaju tek iza puberteta kao i ta da odgojno i pedagoški zapašteni ili nedovoljno njegovani maloljetnik u seksualnom razvoju ostaje prepušten sam sebi ili se obučenost u tom pogledu svodi na jednu jedinu poduku o biologijskim činjenicama spolnog akta. Tako nastaje stanje nedovoljne objašnjenosti seksualnosti koja se razvija, a često i umanjena ili nikakva predodžba o odnosima između partnera.

Ako se u jednom prijelaznom stadiju stvori pogrešna predodžba iz ove oblasti, mogu se npr. sadističke onanijske fantazije na neko vrijeme fiksirati, pa je tada samo pitanje slučaja, to jest određene situativne konstelacije za počinjenje neke konkretne radnje.

U toj dobi, kada je utjecaj skupine vršnjaka na samopouzdanje maloljetnika najintenzivniji, nerijetko nalazimo — kako je potvrdila i naša suradnica Steppuhn (1969) — i skupna djela spolnih zlopotreba koja nastaju zbog prerano nastupile seksualne sazrelosti, a uslijed akceleracije upravo se u tom razdoblju učestalo javljaju. Imamo pri tom na umu da takav slijed uslijed događaja postoji i tada kada je manji broj tužbi, jer u većini žrtva zbog vlastite znatiželje dopušta djelovanje do neke granice.

I ovdje, dakle, postoje odnosi sa ženskim partnerom, ali su kratkotrajni, bez erotičke vezanosti i gotovo uvijek anonimni, s iznimkom što dio učitelja

nakon seksualne prisile želi objašnjenje s djevojkom pa je npr. otprati kući.

S osobama senilno dementnih učitelja opširno smo se pozabavili na drugom mjestu (Szewczyk Drechsler, 1971). Pokazalo se da su se djevojke u vlastitom razvoju to više željele potvrditi, što je učinilac bio stariji, i to isticanjem izrazito penetrantne seksualne znatiželje, koja je dovela do djela.

ad 3) Aberantni razvoj i cjelokupna ličnost

Ova skupina pokazuje aberacije razvojnosti napose na emocionalnom području, na karakternom području nedostatnog miljea, kod zapuštenosti ali i kod primarnih i sekundarnih neurotičkih razvoja. To je područje neuroza različitih vrsta, primjerice neriješenog odnosa majka-dijete, kod debila i njihovih debilnih sudbina uslijed nemogućnosti razvoja normalnih društvenih odnosa. Kod navedenih je aberantni seksualni razvoj stvarna posljedica i izraz takva razvoja unutar cjelokupne ličnosti. U većini se radi o blagim, sputanim, bojažljivim, nesigurnim ljudima, a djela prenalazimo i znatan broj fetišista. U lo nad nevinom žrtvom može proisteci iz takva neuspjelog akta.

ad 4) Situativni seksualni kriminalitet

Ovamo ubrajamo one oblike kriminaliteta kod kojih ličnost učitelja jalnom ponašanju značajno ne aberiraju po doživljavanju, vladanju pa i socijalno od statističke norme, a eventualno nosi disocijalne ili asocijalne oznake. Prema tome, postoji minimalna vezanost djela na habitualnu ličnost i njene razvojne uvjete, no značajnija na događaje koji su se odvijali neposredno prije djela. Pri tom su mogli utjecati u mašti prorađeni raniji doživljaji, štiva ili iskustva stečena putem mas-medija kao što je televizija.

Kao primjer navodimo djevojku koja je nakon dužeg pijenja u društvu muškarca pošla o ponoć u njegov stan. Nakon svlačenja došlo je do pokušaja spolnog odnosa, koji optom muškarcu nije uspio. Djevojka je potom muškarca izazivala, dijelom ga vrijeđajući a dijelom ga odbijajući. Razdražen donekle njenim vladanjem, a podboden i nedavno viđenim i u mašti prorađenim brutalnim tv-scenama o silovanju žena, dotični je kušao steći potentnost time što je djevojku čvrsto svezao pomoću kravata, uživao u njenom bespomoćnom otporu — i postao sposobnim izvršiti spolni akt.

Da pri tom nije prešao određenu granicu brutalnosti svjedoči činjenica o tome da je u međuvremenu dobio posjet, s posjetiocem se neko vrijeme zadržao u susjednoj sobi, a u međuvremenu odvezana djevojka se u to isto vrijeme pritajila. U takvim i sličnim slučajevima nije posve jednostavno povući granicu između silovanja i obične grubosti u toku preigre i seksualnog akta.

Drugi je slučaj mladića od 21 g. kojeg je posjetila djevojka dozvoljavajući mu s naglašenom znatiželjom da je ljubi i razotkriva joj grudi. Tek kod pokušaja spolnog akta djevojka je pružila intenzivniji otpor ali je taj slomljen jačom tjelesnom snagom mladića, a ne batinama. Ovdje se postavlja pitanje je li taj neiskusni i socijalno nezrel mladić ikada otpor djevojke shvatio ozbiljnim, odnosno je li u tom trenutku još bio u mogućnosti upravljati svojim seksualnim uzbuđenjem, odnosno suspreći ga.

Nedvojbeno je da se svi sklučajevi tzv. perverzija ne mogu podvesti u navedene skupine.

Uvjeti razvoja i kontinuirana istraživanja maloljetnih i adolescentnih alkoholičara — učinilaca djela

Naveli smo već opseg i broj provedenih istraživanja, katamnističkih

praćenja i opserviranih delinkvenata kao i kontrolnih skupina, što je izvršila naša ekipa i suradnici.

Ovdje bismo u obliku zaključaka istakli rezultate onih istraživanja koji pokušavaju dati odgovore na pitanja o mogućnostima samoutjecaja i samooblikovanja vlastitog načina života.

1. Alkoholičari, disocijalni i delinkventni maloljetnici i adolescenti imaju slične uzroke i popratne uvjete u toku razvoja. Svaka od tri navedene pojavnosti iskazuje se u društvu u drugom obliku i pod drugim uvjetima, a to vodi različitim fenomenologijama. Kao rezultat pojedinačnog dozvoljena je iz našeg istraživanja hipoteza o tome kako je alkoholizam, disocijalnost i kriminalitet način ispoljavanja istih ili sličnih skupina kod kojih su predležale pogrešne razvojne pretpostavke. Statistički viđeno: što intenzivnije djeluju te pretpostavke, to su intenzivnije aberacije u razvoju ličnosti.

2. Alkoholičari do 25 g. starosti bitno se razlikuju od onih koji to postaju tek u odrasloj dobi, i to kako po socijalnim uzrocima tako i po popratnim uvjetima. Kod takvih mladih postoje korelacije pojedinačnih uvjetovanosti iz roditeljske kuće k užem socijalnom polju, uglavnom kao posljedica životnih navika i mikromiljea; te znači takvih čimbenika koji se pretežno prenose s roditelja na djecu. Takve su porodice uglavnom mnogostruko distancirane od ostalih socijalnih grupacija, a ta se opet unutar određene društvene sveukupnosti obično naglo uvećava.

3. Kod alkoholičara — maloljetnika i adolescenata — postoje različite skupine koje smo metodom faktor-ske analize međusobno razdijelili. Jähnig (1978) je pri tom našla:

— Tip povremenog alkoholičara, nasuprot ostalim skupinama, ističe se »pozitivnim« i »prilagodljivim«

značajkama razvojnih predispozicija u ličnosti i vladanju,

— Maloljetni alkoholičar u dobi od 14/17 g. s izrazito disocijalnim aberantnim razvojem od djetinjstva kod koga se na izrazito nepovoljne razvojne uvjete nakalemljuje rana kranio cerebralna povreda te slabija inteligencijska obdarenost.

To je prvi tip alkoholičara (»der erste Trinkertyp«).

— Dio učinitelja iz tzv. drugog tipa alkoholičara, koji obuhvaća mlade od 18/25 g., hipotetski se može shvatiti kao intenziviranje onog razvojnog pravca kakav je pokazala prethodna skupina, a u smislu disocijalnosti. Ova skupina podliježe sličnim razvojnim uvjetima u djetinjstvu. S posebnom akcentuacijom na odgojnu zapušenost i na ranu pojavu teške odgojivosti koja svršava upućivanjem u odgojne domove. Nedostaju dispozicije u obliku povrede mozga i slaboumlja.

— Treća skupina alkoholičara se od ostalih razgraničava psihopatološkim osobenostima, bez grubih upadnosti u miljeu roditeljske kuće.

— U posljednji tip alkoholičara svodimo učinitelje-žene od 21/25 g., pretežno već kažnjavane zbog imovinskih djela. Ovo je istovremeno jedina skupina kod koje kontinuirana zloropotreba alkohola nije učinitelje omela u izvršenju.

Naše je uvjerenje da se na svaki navedeni tip može djelovati rehabilitacijski, i to različito, a ovisno o onim osobenim uvjetima koji su se tokom istraživanja iskristalizirali kao odlučujući.

4. Na osnovi provedenih katamnestičkih ispitivanja spoznali smo da naknadni razvoj odnosa s onim socijalnim uvjetovanostima pod kojima je alkoholičar djelovao i koje je sâm sebi subjektivno odabrao. Za dalji negativni socijalni razvoj predležali su ovi negativni uvjeti:

— aktivno traženje društveno negativnih uvjeta,

— maloumnost koja je prognostički nepovoljnija od ranih kranio cerebralnih povreda,

— činjenica nedostatka radne kvalifikacije,

— upošlavanje u pogonima s koncentracijom bivših osuđenih, u pogonima ili radnim organizacijama koje barataju alkoholnim pićima

— činjenica osamljenosti, to jest nedostatak osobe iz istog socijalnog kruga. Takva se osamljenost sastoji u tome da je ispitanik »vuk samotnjak«, da kontaktira samo povremeno s delinkventnim osobama ili stoji u odnosu s drugim, socijalno također izoliranim osamljenikom,

— približno vrijeme ispoljavanja naknadnog socijalnog razvoja jesu tri godine nakon izvršenja djela.

Pokazuje se i to da zloropotreba alkohola s odgovarajućim krivičnim djelom može biti samo prolazni stadij u razvoju labilne ličnosti maloljetnika, u obliku tzv. situativnog kriminaliteta, bez naknadnog izrazitog aberantnog razvoja.

5. Slične uvjete za terapiju i prognozu odraslih alkoholičara pronašla je škola po SKALI u ČSSR, po kojoj je prognoza bitno ovisna o socijalnom statusu, bez pojava disocijalnosti, ali zato i o onim čimbenicima koji se javljaju tek u kasnijem životu, čak i onda kada je dinamizam razvoja uvjetovan iz djetinjstva (Kubička, 1978). Međutim, istraživanja odraslih alkoholičara boluju od toga što se podaci iz djetinjstva i maloljetništva jedva mogu prihvatiti.

6. Sljedom naših radova proističe da se profilaksa i terapija, analiza životnog toka, a napose stečena tipologija mora osmisлити s osnova faktor-ske analize.

7. Našim istraživanjima, međutim, ne mogu biti ni potvrđena ni odbacena pitanja o tome u kojem opsegu

djeluju ili predodređuju alkoholnu ovisnost ili zloupotrebu alkohola u pojedinaca hereditarni, konstitucionalno-biološki, fiziološki ili čimbenici iz alkohola kao droge.

Istraživanja različitih skupina disocijalnih odraslih s obzirom na prijenos disocijalnog vladanja na djecu

Naši suradnici Burger i Mackuth (1978) istraživali su sve disocijalne obitelji jednog područja. Pokazalo se da od 100 obitelji: kod 81 su postojala oba roditelja, 19 ih je bilo okr-

njeno, u njih 18 je nedostajao otac, a da je od 99 majki jedna bila udovicom, njih 13 razvedeno. Samo 32 obitelji sva su se djeca nalazila na okupu. U 35 slučajeva bilo je 1 dijete, u 33 više djece izvan kuće. Značajan dio djece bio je protiv ili s voljom roditelja smješten u odgojne domove ili u bolnice, a zbog: zapašenosti, teške odgojivosti, ranog kriminaliteta ili bolesti.

Roditelji su također u značajnom dijelu sami poticali iz disocijalnog miljea.

Tablica 1

Podaci o djetinjstvu roditelja

	OČEVI n 82 = 100%	MAJKE n 99 = 100%
nepotpuna obitelj	39,0%	26,3%
disharmonični milje	38,8%	38,4%
odgoj mimo roditelja	24,4%	19,2%
uzgoj u domu	14,6%	13,1%
roditelji alkoholičari	23,2%	21,2%

Tablica 2

Školovanje i okončanje škola roditelja

	OČEVI n 82 = 100%	MAJKE n 99 = 100%
Okončalo 10 razreda	2,4%	—
Okončalo 8 razreda	32,9%	34,4%
Okončalo 6/7 razreda	41,5%	47,5%
Napustilo 4/5 razred	17,1%	16,2%
Školu napustilo prije okončanja 4 razreda	6,1%	2,0%
Ponavljalo jednom	22,0%	29,3%
Ponavljalo dva puta	18,3%	15,2%
Ponavljalo više od dva puta	20,7%	17,2%

Od ukupno 640 djece takvih roditelja umrlo je njih 41, u obiteljima je dakle živjelo 599, od 0 do 16 godina. 423 djece od 599 poteklo je iz sadašnjeg braka, što znači da su odrasli u cjelovitim obiteljima. Odatle proističe da veliki broj nepotpunih obitelji danas nema isto značenje kao neposredno nakon posljednjeg rata u disocijalnom razvoju. Tada se smatralo da su za takav razvoj tipične

nepotpune obitelji. U normalnom školovanju nalazilo se 67,2%, u specijalnim školama 32,8%.

U djece su ustanovljene ove osobnosti:

- mucanje u 21 obitelji (od 100 ispitanika)
- grizenje noktiju u 23 obitelji
- smetnje sna u 23 obitelji
- noćno mokrenje jednog djeteta ili više djece u 44 obitelji

- teškoće odgoja u 54 obitelji
- potkradanje u roditeljskoj kući čine djeca u 11 obitelji
- potkradanje izvan roditeljske kuće 19 obitelji
- u 24 obitelji pojava ranog kriminaliteta u djece
- 25 od 100 obitelji bilo je evidentirano u odjelu za zaštitu djece zbog zanemarivanja i zlostavljanja djece
- 57 obitelji bilo je evidentirano kod odjela unutarnjih poslova, od toga je 11 obitelji označeno kao sklono kriminalu
- 16 obitelji ocijenjeno je asocialnima.

Proističe iz navedenog da su disocijalne pretpostavke unutar disocijalnih obitelji postojale kod roditelja ali i kod djece takvih roditelja. Prema podacima roditelja takvih se nalazilo i u njihovih roditelja, odnosno u baka i djedova njihove djece. Iako je disocijalnost gotovo uvijek ishodište kriminalitetu, ne moraju njegove pretpostavke beziznimno voditi u nj. Ovo stoga što za disocijalnost nasuprot asocijalnosti ne postoje zakonitosti ponašanja u društvu. Značajno je da u disocijalnim obiteljima ukupan broj djece daleko premašuje broj djece prosječne populacije. Naglašavamo međutim i to da se svaki oblik disocijalnosti ne prenosi nužno na djecu.

Iz istraživanja Theeka (1969) i Wolfa (1977) vidi se da kod mentalno retardiranih (slaboumnih) na razvoj značajno utječe ostali okolni svijet, ovdje specijalne škole koje općenito predstavljaju optimalno školovanje takve djece i koje do okončanja daju optimalne uvjete za njihov dalji razvoj. Dalje, dolazi li potom mentalno retardirani ili ne dolazi u zaštitnu radionicu, na takvo radno mjesto, odnosno u takav životni milje.

Nasuprot tome, mi smo u istraživanjima Theeka, koja su obuhvatila 735 maloljetnika, i nakon faktorsko-

analitičke obrade ustanovili 4 oblika, dokazali da se kod oblika »psihičko zanemarivanje uslijed oštećenja u miljeu« postoji neka vrsta *circulus vitiosus*, pri čemu su se pojedine značajke pojavljivale jedna za drugom, a u postupku korelacije bile potvrđene na razini od 5% ukupnog materijala (Szewczyk, 1977).

Baš kod ovog su oblika obitelji u gradovima stanovale uglavnom u iznajmljenim stanovima, a na selu u neprikladnim »bajtama«. Pokazalo se da djeca takvih roditelja iz takvih obitelji nisu upućivana u školu niti podržavana u školovanju.

Markirala su nastavu, postizavala slabe rezultate i, poput roditelja, ubrzo su od društva izolirana, a od pedagoga neprihvaćena. Takvo se dijete druži sa sličnim, a više sličnih čini skupinu koja naginje kriminalitetu. Maloljetnik se negativno razvija u smislu neke vrste psihopatije, napušta školu prije okončanja, rijetko zbog toga može nastupiti u zanat, pa stoga prima posao nekvalificiranog radnika u kojem nije zadovoljan. Konačno dolazi do poznanstva s gotovo isključivo disocijalnim osobama jer nedostaju norme ponašanja koje bi uvjetovale da takav maloljetnik sklopi poznanstvo s djevojkom iz srednjeg miljea. Sa sebi sličnom nastavlja tumananje »oko posla«, mijenja radna mjesta, sklon je povremenom uživanju alkohola i naginje agresivnim radnjama.

Zaključenje braka nastupa, opet u većini, s djevojkom koja je disocijalna u istom opsegu, obično nakon dužeg razdoblja »divljeg seksualnog života«. Budući mladić nije u obitelji naučio kako valja sazdati obitelj, niti kako valja razvijati emocionalne odnose, te ubrzo dolazi do razvrgnuća braka ili se brak održava samo na seksualnoj osnovi.

Obitelj zapada u materijalne teškoće zbog neurednog odnosa prema

radnim obvezama, do zloupotrebe alkohola kod muža, do zanemarivanja obitelji, do stvaranja dugova, neurednosti i zapuštanja djece. Djeca reagiraju na takav milje noćnim mokrenjem te neadaptiranim oblicima vladanja, odakle se po principu *actio et reactio* ponovno razvija disocijalna ličnost djeteta (Szewczyk, 1977).

Slične su rezultate pokazala ispitivanja 71 slučaja u kojima su odrasli odgovali zbog zanemarivanja jednog ili više vlastite djece, kroz duže ili kraće vrijeme, u različitom trajanju i s različitim posljedicama. Analiza tipova iz tog materijala pokazala je 5 međusobno različitih skupina.

U jednoj skupini su se nalazili kasniji učinitelji koji su odrasli u asocijalnoj roditeljskoj kući i bili izloženi aktivnom zlostavljanju. Ovaj stil odgoja — zlostavljanje batinama, su najčešće provodile slaboumne majke, jednako kažnjavajući svu djecu, a često u smislu prevencije. Ovdje se kao direktna posljedica negativnog disocijalnog vladanja roditelja ova prenosi na potomke. Pritom se javljaju već istaknute situacije zapuštenih učinitelja i onih slaboumnih u socijalnoj izolaciji integrirane okoline, čime prestaju mogućnosti kasnijeg ukapanja i prihvata pozitivnih društvenih vrijednosti, kako u doba adolescencije, tako i u odraslom dobu.

Kod jednog drugog tipa učinitelja, koji je također pod izlikom odgajanja tukao svoju djecu, koji je dakle pokazivao jednako izvanjsko vladanje kao i učinitelji prve skupine, se takvo vladanje nije moglo podvesti pod nazivnik prenošenja vrijednosnih kriterija iz njegova roditeljskog doma na nj. Njegov je odgoj u roditeljskoj kući bio daleko od upadnog, a on sam u to vrijeme u društvu primjerena vladanja. Bitni uzroci inkriminiranog jednokratnog vladanja su bili povišeno afektivno raspoloženje,

koje je unatoč dobrim emocionalnim vezanostima prema djeci učinilo da taj tip učinitelja posebne za takvim oblicima odgoja. Ovaj tip nije kao u prvoj skupini, djelovao u smislu zlostavljanja kontinuirano, već se radilo o situativnom reagiranju na neadekvatno vladanje vlastita djeteta uz jasne znake afektivnog uzbuđenja. avla-,Žiče,

Ovaj rad pokazuje da su značajke razlikovanja »kontinuirano« i jednokratno« zlostavljanje bitnije od diferenciranja težine djela. Nadalje kako je nedostavno polaziti samo od činjeničnog stanja nekog djela, konkretno od zanemarivanja djece, te da je neophodno provesti preciznu diferencijaciju svih čimbenika iz područja koji čine cjelovitost uvjeta.

Kod ove vrste djela to znači analizu roditeljskog doma, osebenost ličnosti učinitelja, učinjenog djela ili nekih drugih pojedinačnih uvjeta. To se najbolje postiže multivarijabilnim matematičko - računsko-elektroničkim sistemom.

Zaključci

Pošli smo odatle kako istraživanje kriminaliteta unutar specijalne kriminologije ne smije polaziti samo od učinitelja djela. Zastupali smo, nadalje, misao da takav problem moraju obuhvatiti pretpostavke i metodologije više različitih stručnih područja. Kod aberantnog razvoja i vladanja mladih djeluju ista područja individualnog i društvenog obzirom na okolinu, razvoj, greške odgoja te organske ili psihičke smetnje. Iako pod istim pojavnim zakonitostima, uslijed različitosti pretpostavki, oni jednom dovode do sindromne slike tzv. ometača u kojeg ima i kriminalnih dispozicija, drugi put do slike zakazivača ili neurotika koji doduše rjeđe postaje kriminalnim učiniteljem ali je za društvo jednako važan.

Razložili smo važnost iznalaženja pravog ishodišta u konkretnom istraživanju, a potcrtali smo i opasnosti koje prate istraživanja izvedena bez podjele na skupine. Opasnost se sastoji u tome da se smetnu iz vida bitni čimbenici jer značajke jedne skupine ne moraju u drugoj u istom opsegu opstojati, pa se u cjelokupnom materijalu konačno posve izgube. Mogućnosti diferenciranih metodskih načina pružaju različiti statistički multivarijabilni postupci koji se provode s pomoću kompjutorsko-elektroničke obradbe.

Pored pojedinačnih statističkih podataka valja uvažavati dinamizam razvoja kao i dijalektičnost pojedinih značajki.

Napose smo ukazali na to kako maloljetnik nije pasivan objekt na koji djeluju različiti čimbenici okoline, već da posjeduje sposobnost, ovisno o dobi, aberacijama razvoja i ostalim pretpostavkama, samooblikovanja vlastitog života i urastanja u društvo.

Potonje dosadašnja literatura nije dostatno uvažavala.

Prevela s njemackog
Karla Pospišil-Završki

Schlussfolgerungen

Wir waren davon ausgegangen, dass eine Kriminalitätsforschung innerhalb einer speziellen Kriminologie, bei der die in einer Gesellschaftsordnung wirkenden Ursachen und Mitbedingungen untersucht werden sollen, nicht nur von den kriminell Gewordenen ausgehen darf. Wir hatten fernerhin die Auffassung vertreten, dass ein derartiges Problem sowohl von dem Denkansatz als auch von der Methodologie mehrerer Fachgebiete bearbeitet werden muss. Bei Fehlentwicklungen und Fehlhaltungen Jugendlicher wirken gleiche Gebiete der individuellen und gesellschaftlichen Umwelt, der Entwicklung, der Fehlerziehungsform, organische oder psychische Beeinträchtigungen usw., und zwar nach ähnlichen Regeln und Gesetzen, die jedoch bei unterschiedlichen Voraussetzungen einmal zu dem Syndrombild vorwiegend des »Störers« und damit zur kriminellen Disposition führen, andererseits mehr zum Bild des Versagers oder Neurotikers, das zwar seltener zur Kriminalität führt, aber für die Gesellschaft nicht weniger wichtig ist. Wir hatten dargelegt, dass eines der wesentlichsten Probleme darin besteht, den richtigen Ausgangspunkt für eine konkrete Untersuchung zu finden. Wir hatten fernerhin die Bedeutung unterstrichen, dass es gefährlich sein kann, einfach ein beliebiges Material ohne Gruppierungen für sich zu untersuchen und zu beurteilen. Es besteht die Gefahr, dass wesentliche Ergebnisse verlorengehen, weil Merkmale, die in einer Gruppierung besonders häufig auftreten, in einer zweiten Gruppierung dagegen selten sind, sich insgesamt dadurch mitteln und darum in dem Gesamtmaterial nicht auffallen. Als Möglichkeit, zu differenzierten Methoden zu kommen, bieten sich verschiedene statistische multivariable Verfahren an, die mit Hilfe der elektronischen Datenverarbeitung durchgeführt werden können.

Eine weitere Schlussfolgerung besteht darin, dass neben den einzelnen mehr statistischen Daten die Dynamik in der Entwicklung und die Dialektik der einzelnen Merkmale berücksichtigt werden müssen.

Vor allem aber haben wir darauf hingewiesen, dass auch der Jugendliche kein passiver Spielball der auf ihn einwirkenden Faktoren ist, sondern je nach Alter, Fehlentwicklung und anderen Voraussetzungen die Selbstgestaltungsfähigkeit seines Lebens und des Hineinwachsens in die Gesellschaft hat. Besonders der letzte Punkt ist bisher in der Literatur nicht genügend berücksichtigt worden.

KORIŠTENA LITERATURA

- Buger, F. und D. Mackuth*, Über Ursachen und Erscheinungsformen der Dissozialität, Diss. med., Berlin, 1978
- Büttner, M. und D. Richter*, Typenanalyse zur Asozialität, Dipl. med., Berlin, 1977
- Donath, E.*, Dissoziale Familien und ihre Kinder, unveröffentl. Manuskript. Institut für Sozialhygiene, Berlin, 1965
- Jähnig, H.-U.*, Verlaufsuntersuchungen von jugendlichen und heranwachsenden Alkoholstraftätern, in: Szewczyk: Der Alkoholiker — Alkoholmissbrauch und Alkohol kriminalität, Fischer, Jena, 1978
- Kubicka, L.*, Die Vorhersage des Resultates einer Therapie bei Alkoholikern (Prager Studien), in: Szewczyk: Der Alkohol kriminalität, Fischer, Jena, 1978
- Schering, R.*, Kontrolluntersuchung jugendlicher und heranwachsender Alkoholstraftäter aus unausgelesenen Strafakten einiger Stadtbezirke Berlins zu psychiatrisch begutachteten Alkoholstraftätern, Dipl. med., Berlin, 1973
- Schering, R.*, Alkoholmissbrauch und Jugendkriminalität ein Vergleich nichtbegutachteter jugendlicher und heranwachsender Alkoholstraftäter, Diss. med., Berlin, 1974
- Szewczyk, H.*, Sexuelles Fehlverhalten, in: Szewczyk/Burkhardt: Sexualität, Fakten, Normen, gesellschaftliche Verantwortung, Volk und Gesundheit, Berlin, 1978 b
- Szewczyk, H.*, Der Alkoholiker — Alkoholmissbrauch und Alkohol kriminalität, Fischer, Jena, 1978 c
- Szewczyk, H.*, Ursachen und Entwicklungsbedingungen zum Alkoholmissbrauch — zum Problem der sozialen Fehlentwicklung, in: Szewczyk: Der Alkoholiker, Alkoholmissbrauch und Alkohol-Kriminalität, Fischer, Jena, 1978 d
- Szewczyk, H.*, Entstehungsmodelle psychopathologischer Störungen und Gesellschaft, in: Helm, J./Rösler, H.-D./Szewczyk, H.: Theoretische und ideologische Aspekte der Klinischen Psychologie, Verlag der Wissenschaften, Berlin, 1980
- Szewczyk, H.*, Sexuelle Fehlentwicklung und Sexualkriminalität, Medizinisch-juristische Grenzfragen, Fischer, Jena, im Druck.
- Theek, B.*, Untersuchungen zur Asozialität krimineller Jugendlicher und Heranwachsender Diss. med., Berlin, 1969
- Weise, K.*, Psychopathologie — Syptomatik oder Interaktion, in: Helm, Rösler, Szewczyk: Theoretische und ideologische Aspekte der Klinischen Psychologie, Verlag der Wissenschaften, Berlin, 1980
- Wolf, M.*, Typenanalytische Untersuchungen von Dissozialen sowie typenanalytische Auswertung von Nachuntersuchungen der späteren Entwicklung der begutachteten Probanden, Diss. med., Berlin, 1977
- Schneeweiss*, Untersuchungen über Ursachen und Auswirkung der Dissozialität in einem Grossstadtbezirk, unveröffentl. Manuskript, Institut für Sozialhygiene, Berlin, 1966
- Seidel, K. und H. Szewczyk*, Psychopathologie, Verlag der Wissenschaften, Berlin, 1978
- Steppuhn, S.*, Gewaltsame Unzucht und Notzucht als Einzelund Gruppendelikt (begangen von begutachteten Jugendlichen und Heranwachsenden an weiblichen Personen oberhalb des 14. Lebensjahres), Diss. med., Berlin, 1969
- Szewczyk, H. und I. Drechsler*, Untersuchungen von Alterssittlichkeitstätern, in: Schwarz: Medizinisch — juristische Grenzfragen, Heft 11, Jena, 1971
- Szewczyk, H.*, Tötungsdelikte durch Jugendliche mit frühkindlichen Hirnschaden, Zeitschr. Psychiatrie, Neurol. u. Med. Psychol., 26. Jg., 1974
- Szewczyk, H.*, Untersuchungen zur kriminellen Entwicklung Jugendlicher, in: Szewczyk: Kriminalität und Persönlichkeit, Fischer, Verlag Jena, 1. Aufl., 1972. 3. Aufl., 1977
- Szewczyk, H.*, Die Entwicklung des Sexualverhaltens des Menschen, in: Szewczök/Burkhardt: Sexualität, Fakten, Normen, gesellschaftliche Verantwortung, Volk und Gesundheit, Berlin, 1978 a